

יום מתן לוחות שניים – דרשה ליום כיפור

מים ראשונים: דף זה הוא תמצית במבנה של דרשה לציבור (שהועברה בבית הכנסת גני ציון בירושלים), של הדף [יום מתן תורה – לוחות שניים](#) שכתבנו ליום כיפור בשנת תשע"ט. לעיון למדני במקורות, יש לפנות אל הדף ההוא.

שנינו במסכת תענית פרק ד משנה ח: "אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו ... ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים ... וכן הוא אומר: "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו" (שיר השירים ג יא). ביום חתונתו - זו מתן תורה. וביום שמחת לבו - זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן.

ניחא ט"ו באב, כל ילד יודע שהוא יום שמחה גם אם לא בדיוק מדוע. אבל מה פשר השמחה ביום הכיפורים? האם בגלל "יום טוב שהיה עושה כהן גדול כשהיה יוצא בשלום מקודש הקדשים"? הרי פשיטא שזה היה במוצאי יום כיפור וזה לא מה שכתוב במשנה פה. כאן כתוב: יום חתונתו זה יום מתן תורה!

מבאר הגמרא בתענית את המשנה: "אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו. בשלמא יום הכפורים - יום סליחה ומחילה, יום שנתנו בו לוחות אחרונות, אלא חמישה עשר באב, מאי היא? התהפך הגלגל. יום כיפורים פשיטא שהוא יום טוב, אבל מדוע ט"ו באב? ממשיכה הגמרא ומסבירה שם מה פשר "יום טוב" של ט"ו באב: "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה" - לא בדיוק "יום האהבה" בימינו שמועתק מתרבויות אחרות, אלא יום שבו מפורקת השבטיות ונשברת החלוקה לעדות ומגזרים בעם ישראל. כדאי לזכור ולהזכיר שזו מהות ט"ו באב! אבל לגבי יום הכיפורים אין הגמרא שואלת מה פשר "יום טוב" זה. פשיטא לה שיום הכיפורים הוא יום טוב משום שהוא יום סליחה ומחילה ובו נסגר המעגל שהחל במתן תורה ובחטא העגל וכעת הגיע רגע הריצוי הגדול. אולי החולות בכרמים הם כנגד המחולות בעגל.

מקור עניין זה, הוא בחשבון שעושים חז"ל על הימים שבין מתן תורה בו' או ז' בסיון ובין מועד ירידת משה עם הלוחות השניים. שלוש פעמים שהה משה ארבעים יום בהר. ארבעים יום הראשונים, משעלה להר סיני למחרת ו' בסיון וירד ב"ז בתמוז עם הלוחות הראשונים ושבר אותם לנוכח חטא העגל. וכלשון מדרש שמות רבה: "ראה משה שחטאו ושבר את הלוחות, משל לשר שנטל אשה וכתב לה כתובה ונתנה ביד השושבין. לאחר ימים יצא עליה שם רע. מה עשה השושבין? קרע את הכתובה, אמר: מוטב שתהא נדונית כפנויה ולא כאשת איש". בארבעים יום השניים שהסתיימו בכ"ט באב, עמד משה בהר בתפילה לכפרה על חטא העגל. ובארבעים יום בפעם השלישית, מא' באלול עד עשרה בתשרי, עלה לקבלת לוחות שניים. וכדברי רש"י על ארבעים יום אלה: "בו ביום נתרצה הקב"ה לישראל ואמר לו למשה: פסול לך שני לוחות, עשה עוד ארבעים יום, נמצאו כלים ביום הכפורים. בו ביום נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ואמר לו למשה (במדבר יד כ) סלחתי כדברך. לך הוקבע למחילה ולסליחה". הרי לנו יום כיפור הראשון בתולדות עמנו שהוא גם יום חתונתו ויום שמחת לבו לאחר שהחתונה הראשונה בוטלה בקריעת הכתובה. בא' באלול ריצוי סתם ובי' בתשרי ריצוי של שמחה.

בפירושו לשמות לג יא מוסיף רש"י שהקמת [אוהל מועד הזמני של משה](#) הייתה למחרת ירידתו מההר ביום הכיפורים, שם אוחסנו הלוחות השניים בארון עץ זמני שעשה משה כנזכר בפרשת עקב (דברים י א), עד שהוקם המשכן בחודש ניסן שאחריו. גם את הפסוק "ויהי ממחרת" שבפרשת יתרו - היום בו משה מתחיל לשפוט את העם ויתרו מייצג לו שלא יישא בעול לבדו - מפרש רש"י על בסיס המכילתא, שהוא ממחרת יום הכיפורים: "שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר והודעתי את חוקי האלהים ותורותיו וכו'". למחרת ירידתו (השלישית) של משה מההר עם הלוחות השניים, הוא יום הכיפורים הראשון בהיסטוריה של עמנו, מתחיל משה ללמד תורה לעם ישראל באוהל פתוח "לכל מבקש ה'!" יום הכיפורים אם כך אינו רק יום של שמחה בשל הריצוי והסליחה על חטא העגל, ולא רק יום "מתן תורה", אלא יום 'הנחלת התורה'. יום שבעקבותיו מוקם אוהל מועד הזמני בו

הקב"ה מדבר עם משה "פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו" ובו מצויים הלוחות השניים ושברי הלוחות הראשונים לצידם. אחר כך יבואו המשכן והמקדש. בית המדרש קדם לבית המקדש (ושרד אחריו).

לוחות השניים, מסביר מדרש שמות רבה לא היו העתק של הלוחות הראשונים: "... התחיל מצטער (משה) על שבור הלוחות. אמר לו הקב"ה: אל תצטער, בלוחות הראשונות לא היו אלא עשרת הדברות בלבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרשות ואגדות. זהו שכתוב: "וַיִּגְדֵּל לָךְ תַּעֲלָמוֹת חֻמָּה פִּי כַפְלִים לְתוֹשָׁה", ולא עוד אלא שאתה מבושר שמחלתי לך על חטייה שלך שנאמר שם: "וַיִּדַּע פִּי יִשָּׂה לָךְ אֵלֹהִים מְעֻנָּה". בלוחות השניים לא רק חזר כתב עשרת הדברות, אלא נוספה התורה שבע"פ: הלכות, אגדות ומדרשים! גלים קטנים אשר שזורים "בין גל גדול לגל גדול", "בין כל דיבר ודיבר דקדוקיה ואותיותיה של תורה" כדרשה בירושלמי מסכת שקלים.

זאת ועוד, לוחות הראשונים נחצבו מגבוה מאבן הספיר שתחת כיסא הכבוד והם מעשה שמים. לוחות השניים נחצבו בידי אדם: "פסול לך" – מצטווה משה – אתה שברת, אתה תביא חדשים תחתיהם: אתה פסלת – אתה תפסל. ומהיכן חצב אותם משה? ממחצב אבן הספיר שהייתה בתוך אוהלו, מסביר מדרש ויקרא רבה. ומה קבלנו? שבבית המדרש של משה פוסלו הלוחות השניים שעליהם נכתבה לא רק התורה שבכתב, אלא כל התורה שבע"פ! כל עולם המדרש והאגדה, אולי גם הדרשה הקטנה הזו, מתחיל ונגמר בבית המדרש של בני האדם. אין גבול לכוחם של חכמים לחצוב מבית מדרשם הם את הלוחות עליהם תיכתב התורה שבע"פ שניתנה גם היא מסיני ותשוב ותילמד בבית המדרש וכל מה שתלמיד עתיד לחדש, כבר ניתן למשה בסיני.

ואם כל זה לא מספיק, בא מדרש שיר השירים ומוסיף: "שמאלו תחת לראשי - אלו לוחות הראשונים, וימינו תחבקני - אלו לוחות השניים". הימין הוא בלוחות השניים! הם התורה שניתנה בימין ה' עושה חיל שהיא הכוח הבונה והיוצר כפי שמדגישים חז"ל במקומות רבים. ומדרש פסיקתא זוטרתא בפרשת פנחס מסביר שהלוחות השניים מעידים על הלוחות הראשונים. קביעת חג השבועות הוא גם חג הקציר כיום מתן תורה (דבר זה לא נזכר בתורה ובמקרא בשום מקום) הוא בזכות יום כיפור: "מקיש עצרת ליום הכפורים. מה יום הכפורים יום מתן תורה, אף עצרת יום מתן תורה. מפני שלוחות הראשונים ניתנו ביום הכפורים ועשרת הדברות נאמרו בעצרת". ותאמינו לי שיש עוד מדרשים רבים בכיוון הזה.

אז למה אנחנו לא מזכירים עניין זה בתפילות יום הכיפורים? כיצד זה שאין אפילו פיוט אחד שמתעכב על הסליחה והכפרה של יום הכיפורים הראשון בתולדות עם ישראל? יום סליחה ומחילה משולב במתן תורה שני – ביום חתונתו ושמחת לבו. איפה פייטני כל הדורות וכל הדרשנים? מה פשר התעלמות זו ממהותו של יום הכיפורים כיום מתן לוחות שניים, יום שלאחריו החל עם ישראל ביד האחת ללמוד תורה ובשנייה לבנות את המשכן?

אין לי תשובה לשאלה זו ואשאיר לקהל הנכבד להציע תשובות משלו.¹ אציע רק לפניכם לסיום את המדרש הבא שאולי יש בו קצה חוט ופתרון חלקי.

ויקרא רבה פרשת אמור: "... וביום הכיפורים כולן מתעניין אנשים ונשים וטף והקב"ה אומר להם לישראל: מה שהלך הלך, מכאן נתחיל החשבון. ומיום הכיפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצות: זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו. וביום טוב הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידם ומקלסים לשמו של הקב"ה. והקב"ה אומר להם: מה שהלך הלך, מכאן נתחיל החשבון. לפיכך משה מזהיר לישראל: "ולקחתם לכם ביום הראשון".

אם יום כיפור הוא "יום חתונתו ויום שמחת לבו" של החתן הוא הקב"ה שארס את עם ישראל במתן לוחות שניים: מורשה קהילת יעקב - מאורסה עם קהילת יעקב אומר המדרש - חג הסוכות הוא שבעת ימי המשתה – שבע ברכות שלאחר החופה. מנהג עתיק יומין וחביב בקהילות ישראל לדורותיהם הוא לבנות מיד במוצאי יום

¹ השערה אפשרית היא שמעשה שהלך והתגבש חג השבועות כחג "זמן מתן תורתנו", כנראה אי-שם בתקופת הגאונים, ביקש מי שביקש להפריד באופן ברור בין ציון מתן תורה שהוא בחג השבועות ובין יום הכיפורים שהוא יום של סליחה ומחילה. לתת לכל מועד את הצביון שלו.

הכיפורים את הסוכה ויש שמהדרים בפרט בימינו עוד לפני יום כיפור. לומר שהרי אנו סמוכים ובטוחים שיצא דיננו כתפילת הכהן הגדול: לשנת אורה וברכה, שנת עמקים יתנו פריים, שנת גזרות טובות מלפניך, שנת לחמנו ומימינו תברך, שנת אוצרך הטוב לנו תפתח, שנה שתוליכנו קוממיות בארצנו, שנת כפרה על כל עוונותינו, שנת צאתנו ובואנו תברך, שנת שלום ושלווה. שנת חיים טובים וקיימים.

גמר חתימה טובה ושנה טובה ומבורכת לכל בית ישראל